

บทที่ ๓

หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจ

ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอหลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจโดยพิจารณาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม จากการได้ศึกษาวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจแต่ละวิธีดังที่นำเสนอในบทที่ ๒ ไปแล้วนั้น ว่ามีปัญหาอะไรบ้าง และสมควรนำหลักพุทธธรรมใดมาบูรณาการเพื่อใช้แก้ปัญหาหรือบรรเทาปัญหานั้นๆ อันมีผลที่จะทำให้การพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจด้วยวิธีการดังกล่าวประสบผลสำเร็จ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรม วิธีที่ ๑

๓.๑.๑ สนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลหรือหน่วยงานภายนอก เข้ามามีส่วนในการควบคุมตรวจสอบจริยธรรมของข้าราชการเพิ่มขึ้น

สาเหตุสำคัญของการประพฤติดีมิชอบในวงราชการ มาจากข้าราชการบางส่วนขาดจริยธรรม ซึ่งอาจเรียกว่า จิตใจ จิตสำนึก จิตวิญญาณ และอุดมการณ์ก็ได้ โดยจริยธรรมมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมหรือการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ซึ่งรวมทั้งการกระทำหรืองดเว้นการกระทำใดๆ ตามอำนาจหน้าที่ของข้าราชการ อันส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ซึ่งรวมทั้งการกระทำหรืองดเว้นการกระทำใดๆ ตามอำนาจหน้าที่ของข้าราชการตำรวจอันส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนโดยรวม ประกอบกับการควบคุมตรวจสอบภายในหน่วยงานของรัฐไม่อาจดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจเนื่องมาจากการเป็นพวกเดียวกันสี่เดียวกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหรือสนับสนุนให้บุคคลหรือหน่วยงานภายนอก เช่น ประชาชน สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน และสื่อมวลชน เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบพฤติกรรมและจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเพิ่มมากขึ้น

๓.๑.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

คือ การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการ

ปฏิบัติหน้าที่ อันเนื่องมาจากการเป็นพรรคพวกเดียวกันนั้น การตรวจสอบหรือตัดสินพิจารณา
 ดำเนินการใดๆ จึงมักไม่ค่อยตรงไปตรงมา เกิดการครหาในการปฏิบัติหน้าที่ ถึงแม้ว่า จะมี
 บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมการตรวจสอบจริยธรรมของข้าราชการเพิ่มขึ้น แต่
 การพิจารณาคัดเลือกบุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ยังมีการอิงพรรคพวกเดียวกันหรือรู้จัก
 กันเคยกันมาเป็นคณะกรรมการตรวจสอบอยู่เป็นบางส่วน

๓.๑.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการ อคติ ๔^๑

จากปัญหาและอุปสรรคดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ประเด็นสำคัญอยู่ที่การเป็น
 พรรคพวกเดียวกัน หรือระบบอุปถัมภ์ในหมู่พวกของตน ทำให้การควบคุมการตรวจสอบจริยธรรม
 ของข้าราชการตำรวจเป็นไปด้วยความลำเอียง ไม่เที่ยงตรง ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการสนับสนุน
 ส่งเสริมให้บุคคลหรือหน่วยงานภายนอก เข้ามามีส่วนในการควบคุมตรวจสอบจริยธรรมของ
 ข้าราชการเพิ่มขึ้น นอกจากจะช่วยลดปัญหาการปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่ตรงไปตรงมาได้ในระดับหนึ่ง
 แล้ว การนำหลัก อคติ ๔^๒ ได้แก่ ฉันทาคติ การลำเอียงเพราะพอใจ, โทสาคติ การลำเอียงเพราะเกลียด
 ชัง, โมหาคติ การลำเอียงเพราะเขลา และภยาคติ การลำเอียงเพราะกลัว^๓ มาช่วยเสริมสร้างวิธีการ
 พัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติจะทำให้เกิดผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น
 ดังที่พุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลใดละเมิดความชอบธรรม เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ยศ
 ของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม ดูกดวงจันทร์ข้างแรม ฉะนั้น”^๔

ดังนั้น หลักพุทธธรรมที่ว่าด้วย หลักอคติ ๔ ถือเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมา
 บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจในด้านการปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา
 ให้เว้นจากการกระทำที่ไม่ควรกระทำ เป็นความประพฤติกิเลสด้วยความลำเอียง ด้วยความไม่เที่ยง
 ธรรม ที่เรียกว่า อคติ ๔ ประการ ดังนี้

๑) ฉันทาคติ

การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความลำเอียงเพราะความพอใจ ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่สมควร
 ปฏิบัติด้วยเหตุเพราะพอใจ ชอบใจเป็นการส่วนตัว เช่น การตัดสินความหรือการตัดสินลงโทษผู้ได้
 บังคับบัญชาด้วยความลำเอียงในอำนาจแห่งความพอใจ ชอบใจ ก่อให้เกิดความเสียหายเสียความ
 ชอบธรรม

^๑ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓/๒๕.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕,
 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๕๓), หน้า ๔๓๒.

^๓ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๕/๓๐.

สิ่งที่ควรปฏิบัติ คือ ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงตรง ไม่มีความลำเอียงในความพอใจ ชอบใจเป็นการส่วนตัว ควรปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาด้วยการทำใจให้เป็นกลาง มีความยุติธรรม ไม่มีอำนาจแห่งความพอใจมาครอบงำจิตใจ ทำให้เกิดการเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง จะทำให้การทำงานมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ไม่ถูกนินทาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เกิดความสบายใจ มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ การงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) โทสาคติ

การปฏิบัติด้วยความลำเอียงเพราะไม่ชอบกันเกลียดกัน ชิงชัง เป็นการปฏิบัติหน้าที่ในสิ่งที่ไม่สมควรปฏิบัติ ด้วยเหตุเพราะความเกลียดชังกัน เช่น การตัดสินความหรือตัดสินลงโทษผู้ได้บังคับบัญชาด้วยความลำเอียงในอำนาจแห่งความเกลียดชัง ไม่ชอบใจ ก่อให้เกิดความเสียหาย เสียความชอบธรรม

สิ่งที่ควรปฏิบัติ คือ ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงตรง ไม่มีความลำเอียงในความไม่ชอบใจ เกลียดชังเป็นการส่วนตัว ควรปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาด้วยการทำใจให้เป็นกลาง มีความยุติธรรม ไม่มีอำนาจแห่งความเกลียดชัง มาครอบงำจิตใจ ทำให้เกิดการเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง จะทำให้การทำงานมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ไม่ถูกนินทาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เกิดความสบายใจ มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ การงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

๓) โมหาคติ

การปฏิบัติด้วยความลำเอียงเพราะหลง ขลาดเขลา ไม่รู้ ปฏิบัติหน้าที่ในสิ่งที่ไม่สมควรปฏิบัติ ด้วยเหตุเพราะความหลง ขลาดเขลา เช่น การตัดสินความหรือการตัดสินลงโทษผู้ได้บังคับบัญชาด้วยความลำเอียงในอำนาจแห่งความหลง ขลาดเขลา ก่อให้เกิดความเสียหาย เสียความชอบธรรม

สิ่งที่ควรปฏิบัติ คือ ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงตรง ไม่มีความลำเอียงในความหลง ขลาดเขลา ไม่รู้ ควรปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาด้วยการทำใจให้เป็นกลาง มีความยุติธรรม ไม่มีอำนาจแห่งความหลง ขลาดเขลา มาครอบงำจิตใจ ทำให้เกิดการเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง จะทำให้การทำงานมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ไม่ถูกนินทาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เกิดความสบายใจ มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ การงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) ภัยาคติ

การปฏิบัติด้วยความลำเอียงเพราะกลัว ปฏิบัติหน้าที่ในสิ่งที่ไม่สมควรปฏิบัติด้วยเหตุเพราะความกลัว เช่น การตัดสินใจหรือการตัดสินใจโดยผู้ได้บังคับบัญชาด้วยความลำเอียงในอำนาจแห่งความกลัว ก่อให้เกิดความเสียหาย เสียความชอบธรรม

สิ่งที่ควรปฏิบัติ คือ ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงตรง ไม่มีความลำเอียงในความกลัว ควรปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาด้วยการทำให้เป็นกลาง มีความยุติธรรม ไม่มีอำนาจแห่งความกลัว เข้ามาครอบงำจิตใจ ทำให้เกิดการเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง จะทำให้การทำงานมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ไม่ถูกนิทาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เกิดความสบายใจ มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ การงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

อคติ ๔ เป็นหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรมในด้านการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความยุติธรรม ตรงไปตรงมา โดยยึดปฏิบัติตามหลักอคติ ๔ ประการ คือมีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม เที่ยงตรง จะก่อให้เกิดประสิทธิผลดังต่อไปนี้

๑. ทำให้ได้รับความเลื่อมใส ศรัทธา น่าเชื่อถือต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง
๒. ทำให้เป็นผู้มีบารมี น่ายกย่อง สรรเสริญ
๓. ทำให้เป็นผู้มีมิตรมาก มีบริวารมาก มีกัลยาณมิตร
๔. ทำให้ไม่มีศัตรู คิดปองร้าย
๕. ทำให้เกิดความสุขใจ สบายใจในการปฏิบัติหน้าที่
๖. ทำให้ได้รับการร่วมมือในการทำงานเป็นอย่างดี การงานประสบความสำเร็จ
๗. ทำให้เป็นที่รักของผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และทุกคนที่เกี่ยวข้อง
๘. เป็นรากฐานในการรักษาศีล เป็นผู้มีจริยธรรม คุณธรรมประจำใจในการปฏิบัติ

หน้าที่

จากที่กล่าวมานี้ การพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจให้มีประสิทธิภาพ ต้องยึดหลักอคติ ๔ เพราะถือเป็นหลักต้องห้าม ควรละเว้นซึ่งการปฏิบัติโดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติหน้าที่การงานเพราะเป็นการทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความแตกแยกในหมู่คณะ เกิดการระแวงไม่ไว้วางใจกัน ไม่มีใครอยากมีปฏิสัมพันธ์ด้วย หากเป็นผู้บริหาร จะทำให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่เสียกำลังใจในการทำงาน เพราะไม่ได้รับความยุติธรรม เกิดผลเสียหายต่อการปฏิบัติงาน เสียการปกครอง และเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่เกิดความยุ่งยาก ลำบาก เกิดอุปสรรคมากมาย การงานไม่ประสบความสำเร็จ หากละเว้นได้ ผู้ปฏิบัติมีการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยุติธรรม ตรงไปตรงมา การงานก็จะเกิดผลดีตามมาในทุกด้าน

๓.๒ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรม วิธีที่ ๒

๓.๒.๑ สนับสนุนให้ดำเนินคดี และลงโทษข้าราชการที่ประพฤติมิชอบตามบทบัญญัติของกฎหมายอย่างเคร่งครัด

ข้าราชการตำรวจต้องปฏิบัติอย่างเข้มงวดและรวดเร็ว โดยดำเนินการกับข้าราชการทุกระดับ การสนับสนุนเช่นนี้จะมีส่วนป้องกันมิให้ข้าราชการคิดและปฏิบัติราชการในทางมิชอบ เพราะกลัวเกรงว่าจะต้องถูกลงโทษ

๓.๒.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

คือ การละเลยการลงโทษอย่างเข้มงวดทำให้ ข้าราชการที่ประพฤติมิชอบ ไม่เกรงกลัว ไม่สนใจ หรือไม่เชื่อฟังคำสั่งผู้บังคับบัญชา ไม่ปฏิบัติตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร

๓.๒.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการ 'ไตรสิกขา'^๔

องค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต มี ๓ ด้าน คือ พุทธกรรม จิตใจและปัญญา เรียกว่า 'ไตรสิกขา' ได้แก่ ทาน ศีล ภavana ซึ่งมีสาระดังนี้

๑) ศีล คือการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรม ทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีผลดี ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ว่ำนั้น ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งปวง) และสิ่งแวดล้อมวัตถุ เช่น ปัจจัย ๔ เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในธรรมชาติ

ศีล^๕ แบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ ๔ หมวด ดังนี้คือ

๑. การรักษาวินัยแม่บทของมนุษย์ (ปาติโมกข์สังวร)^๖ เมื่อคนอยู่ร่วมกัน หรือทำงานทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้องมิกฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อยและประสานสอดคล้องช่วยเหลือโอกาสให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น ดังเช่น พระสงฆ์ในพุทธศาสนา มีวินัยแม่บทที่

^๔ อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒.

^๕ วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๑๐-๒๑/๑๖-๘๓.

^๖ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๖๔/๒๘๕-๒๘๑.

เรียกชื่อเฉพาะว่า ปาติโมกข์^๑ ซึ่งมักเรียกกันง่ายๆว่า ศีล ๒๒๗ ชุมชนอื่น เช่น โรงเรียน ต้องมีกฎเกณฑ์กติกาที่เป็นวินัย แม่บท อย่างนี้เช่นกัน

วินัยแม่บทสำหรับสังคมคฤหัสถ์หรือสังคมแห่งมนุษยชาติทั้งหมด ก็คือศีล ๕ ซึ่งถือว่าเป็นมนุษยธรรม เพราะเป็นบรรทัดฐานที่จะทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตที่สูงกว่าสัตว์เดรัจฉาน อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกัน และรักษาสังคมให้มีสันติสุข

สังคมมนุษย์ส่วนย่อยลงไป เช่น ประเทศ สถาบัน องค์กร และหน่วยงานต่างๆ นอกจากจะ ต้องรักษาศีล ๕ แล้ว ก็ยังต้องปฏิบัติตามวินัยแม่บทที่เป็นส่วนเฉพาะของตนเองย่อยลงไปอีก เช่น

- กฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา
- จรรยาบรรณของวิชาชีพต่างๆ เช่น จรรยาแพทย์ จรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน เป็นต้น

๒. การรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรีสังวร)^๒ รับรู้สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็น เช่น ดูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะเกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลงมัวเมา ถูกหลอกลวง และเสื่อมเสียสุขภาพ เป็นต้น ตลอดจน นำไปสู่การใช้มือ และสมองเพื่อการแย่งชิง หรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้อินทรีย์ ให้ดู ฟัง อย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็น เช่น ดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตาหูแสวงหาความรู้ เป็นต้น ก็จะได้ปัญญา ได้คุณภาพชีวิตและนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำการสร้างสรรค์

หลักปฏิบัติที่สำคัญในการใช้อินทรีย์ คือ

- รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง เป็นต้น แยกแยะได้อย่างรู้เท่าทันว่า สิ่งใดรายการใด ดีงามหรือไม่ เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษเป็นภัย แล้วหลีกเลี่ยงสิ่งที่ชั่วร้าย เป็นโทษภัย และรับรู้รับฟังสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์
- การดู ฟัง อย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณรู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัวเมา ตกเป็นทาสของสิ่งที่ดูที่ฟังนั้น อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง สูญเสียเวลา เสียการงาน เสียการเล่าเรียน เป็นต้น

^๑ สังวรในพระปาติโมกข์ มีอรรถาธิบายแต่ละคำดังนี้ สังวร หมายถึงการไม่ล่วงละเมิดทางกาย วาจา ปาติโมกข์ หมายถึง ศีลสิกขาบทที่เป็นเหตุให้ผู้รักษาลดพ้นจากทุกข์ (ปาติ = รักษา + โมกขะ = ความหลุดพ้น), วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๑๔/๒๖-๓๐.

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๖๕/๒๕๑-๒๕๒.

- ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิง ไม่ติดอยู่แค่ความพอใจ ไม่พอใจ แต่รู้จักดู รู้จักฟัง ให้ได้คุณค่าที่งดงาม เป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้น โดยเฉพาะที่สำคัญคือ ต้องให้ได้ปัญญา และคติที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

๓. การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวะปาริสุทธิ)^๕ การทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิถิชาชีพ นอกจากชีวิตของตนเองจะชั่วร้าย เสื่อมเสียแล้ว ก็จะก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพ และส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ คือหาเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย สัมมาชีพยังมีลักษณะที่สำคัญๆ ดังนี้

- เป็นอาชีพการงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัย หรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม
- เป็นอาชีพการงานที่ช่วยแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมในทางใดทางหนึ่ง
- เป็นอาชีพการงานที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้งอกงามยิ่งขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา
- เป็นอาชีพการงานที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิตและไม่เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของตนมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ
- เป็นอาชีพการงานที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีพมาด้วยเรี่ยวแรง กำลังกาย กำลังสติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถ และฝีมือของตน และทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญ จัดเจน หรือฝึกฝีมือในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

๔. การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา (ปัจจัยสันนิตศีล)^๖ พฤติกรรมของมนุษย์ในที่สุดก็มาลงที่การกิน ใช้เสพ บริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภค ก็จะก่อปัญหาอย่างมากทั้งแก่ชีวิต แก่สังคมและแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้ บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยี ด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมา ฟุ้งเฟ้อ ฟูมเฟือย ความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิต การใช้จ่ายสิ้นเปลือง การขัดแย้งแย่งชิง เบียดเบียนกันในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการก่อกมลภาวะ เป็นต้น จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้เสพบริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย ๔ ตลอดจนเทคโนโลยีนั้นๆ เริ่มตั้งแต่รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรง มี

^๕ ในที่นี้ ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีพโดยทางที่ชอบ ไม่ประกอบ อนธนา (การแสวงหาอันไม่สมควร) มีหลักกลางหาเลี้ยงชีพ เป็นต้น อภ.ทุก.อ. (ไทย) ๒/๓๘/๕๕.

^๖ ศีลที่อาศัยการพิจารณาใช้สอย.

สุขภาพดีไม่ใช่กินเพียงความอร่อย โอ้อวดฐานะ เพราะต้นตามค่านิยมฟูฟ่า ทำให้การกินด้วยปัญญา ที่ทำให้รู้จักประมาณตนในการบริโภคหรือกินแต่พอดี เรียกว่า โภชนะมัตตัญญูตา ตลอดจนการใช้ สอยสิ่งต่างๆ อย่างประหยัด ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์มากที่สุด โดยสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

ปัจจัยปฏิเสวนา หมายถึง การใช้ปัญญาทำความเข้าใจ แล้วบริโภคปัจจัยทั้งหลาย ให้ได้ผลตรงพอดีตามคุณค่าแท้จริง ที่เป็นจุดหมายของการบริโภคสิ่งนั้นๆ ศีลหมวดนี้มีหลักในการ ปฏิบัติดังนี้

- บริโภคด้วยความรู้ตระหนักว่ามีการมี – ใช้ – บริโภค สิ่งเหล่านี้มิใช่เป็นจุดหมาย ของชีวิต แต่มันเป็นปัจจัยเครื่องช่วยเกื้อหนุนให้เราสามารถพัฒนาชีวิต และทำการสร้างสรรค์ ประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป

- บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต่อวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคใช้สอยสิ่ง นั้นๆ เช่น การสวมรองเท้า มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยป้องกันเท้า มิให้เป็นอันตรายจากสิ่ง กระแทบกระแทงและเชื้อโรค เป็นต้น และเพื่อช่วยให้เดินวิ่งได้สะดวกรวดเร็วทนทาน มิใช่สวมใส่ เพื่ออวดโก้แสดงฐานะกันตามค่านิยมที่เลื่อนลอย

- บริโภคโดยพิจารณาจัดสรรควบคุมให้ได้ปริมาณประเภท และคุณสมบัติของสิ่ง ที่บริโภคตรงพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคสิ่งนั้นเช่น บริโภคอาหารในปริมาณและ ประเภท ซึ่งพอดีกับความต้องการของร่างกายที่จะช่วยให้มีสุขภาพดี

- สามารถละเว้นหรือเลิกเสพบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิต เช่น สิ่ง ที่ทำลายสุขภาพทุกชนิด โดยไม่เห็นแก่การเสพรส หรือความโก้หรูหร

๒. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจ เป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไป ตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้ว ก็จะควบคุมดูแล และนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย

ด้วยเหตุนี้ ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็ง ผู้ปัญหาเอาใจใส่ มี ความเพียรพยายามที่จะคิดค้นไม่ทอดทิ้ง ยิ่งเรื่องที่คิดหรือพิจารณานั้นยาก หรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่ง ต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่พลุ่งพล่านกระวนกระวาย คือ ต้องมีสมาธิ จึงจะคิดได้ ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้ และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้ว จึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและ พัฒนาอย่างได้ผล

การพัฒนาจิตใจนี้ มีสมาธิเป็นแกน หรือเป็นศูนย์กลาง จึงเรียกง่ายๆ ว่า สมาธิ และ อาจแยกออกได้เป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตในด้านต่างๆ คือ

๑. พัฒนาคุณธรรมซึ่งเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีต และประเสริฐ เช่น

- เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี เป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุข
- กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์
- มุทิตา คือ ความพลอยยินดี พร้อมทั้งจะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จมีความสุข หรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ดีงาม
- อุเบกขา คือ ความวางตัววางใจเป็นกลาง เพื่อรักษาธรรม เมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผล
- จาคะ คือ ความมีน้ำใจเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว
- กตัญญูกตเวทิตา คือ ความรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้น
- หิริ คือ ความละอายต่อบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว
- โอตตัปปะ คือ ความกลัวต่อบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว ขยาดต่อการทุจริต
- การวะ คือ ความเคารพ ความใส่ใจรู้จักให้ความสำคัญแก่สิ่งนั้น ผู้นั้น อย่างถูกต้องเหมาะสม
- มัทวะ คือ ความอ่อนโยน สุภาพ นุ่มนวล ไม่กระด้าง

๒. พัฒนาสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจ โดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็ง หนักแน่นมั่นคง กล่าวหาญ สามารถทำกิจการหน้าที่ได้ผลดี เช่น

- ฉันทะ คือ ความใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ อยากรู้ ความจริง และใฝ่ที่จะทำสิ่งดีงามให้สำเร็จ อยากเข้าถึงภาวะดีงามอันเลิศสูงสุด
- วิริยะ คือ ความเพียรพินฬาไปข้างหน้า เอาธุระ ไม่ทิ้งกิจการหน้าที่การทำงานที่ตนรับผิดชอบ
- อุตสาหะ คือ ความขยัน ความบากบั่น ไม่ย่อท้อ ไม่ถอย
- ขันติ คือ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความทนทาน หนักแน่นมั่นคง
- จิตตะ คือ ความมีใจจดจ่อ ใฝ่ใจ อุทิศตนแก่กิจการงานในหน้าที่ หรือสิ่งที่ทำ
- สัจจะ คือ ความตั้งใจจริง จริงใจและจริงจัง มั่นคง แน่วแน่ต่อสิ่งที่ทำไม่ลังเล
- อริยฐาน คือ ความตั้งใจเด็ดเดี่ยว ความมุ่งมั่นแน่วแน่ต่อจุดหมาย
- ตบะ คือ พลังเผากิเลส กำลังความเข้มแข็งพากเพียร ในการทำกิจการหน้าที่ให้สำเร็จ โดยระงับยับยั้งกิเลสตัณหาได้ ไม่ยอมแก่ทุจริต และไม่เห็นแก่ความสุขสำราญปรนเปรอ

- สติ คือ ความระลึกรู้ได้ ไม่เพอเรอ ไม่เลื่อนลอย ทนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไป ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับทุกอย่าง กำหนดจิตไว้กับกิจการในหน้าที่ หรือสิ่งที่ทำ มีความยับยั้งชั่งใจจากสิ่งที่เสื่อมเสียหายเป็นโทษ และไม่ปล่อยโอกาสแห่งประโยชน์ หรือความดีงาม ความเจริญให้เสียไป
- สมาธิ คือ ภาวะจิตที่ตั้งมั่น แน่วแน่ ใต้ที่ อยู่ตัว สงบอยู่กับสิ่งที่ต้องการทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งมากระทบ

๓. พัฒนาความสุขและภาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจ คุณสมบัติที่ควรเสริมสร้างขึ้นให้มีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อความมีสุขภาพจิตที่ดี พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายอย่างโดยเฉพาะ

- ปราโมทย์ คือ ความร่าเริง สดชื่น เบิกบานใจ ไม่หดหู่หรือห่อเหี่ยว
 - ปีติ คือ ความอิ่มใจ ปลาบปลื้ม เปรมใจ พูใจ ไม่ห่อเหี่ยว
 - ปัสสัทธิ คือ ความสงบเย็น ผ่อนคลายกายใจ ไม่คับ ไม่เครียด
 - สุข คือ ความคล่องใจ สะดวกสบายใจ สมใจ ไม่มีอะไรบีบคั้น ดิดขัดคับข้อง
 - สันติ คือ ความสงบปราศจากความร่าร้อน กระวนกระวาย ซึ่งใจ
 - เกษม คือ ความปลอดโปร่ง ความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย โล่งโปร่งใจไร้กังวล
 - สันติภาพ คือ ความเย็นสบาย ไม่มีอะไรแผดเผาใจ ไม่ตรอมตรม
 - เสรีภาพ คือ ความมีใจเสรีเป็นอิสระ ไม่ถูกผูกมัด ดิดข้อง จะไปไหนก็ไปได้
- ตามประสงค์
- ปริโยทตตา คือ ความผ่อนคลายผ่อง แจ่มจ้า กระฉ่าง สว่างใจ ไม่มีความขุ่นมัวเศร้าหมอง
 - วิมริยาทิกัตตา คือ ความมีใจไร้พรมแดน ไม่กีดกัน จำกัดตัว หรือหมกมุ่นติดค้าง มีจิตใจใหญ่กว้างไร้ขอบคันเขตแดน

คุณสมบัติทั้งหลายที่กล่าวมานี้ แม้จะดีงามเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แต่บางอย่างอาจถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ก่อให้เกิดโทษได้ เช่น เพียรในการลักของเขา หรือนำไปพ่วงกับการกระทำที่ไม่ดี เช่น ปีติปลื้มใจที่ได้รังแกเขา การส่งเสริมคนที่ได้ลาภหรือประสบความสำเร็จโดยทางทุจริต เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องรู้จักปฏิบัติให้ถูกต้องพอเหมาะพอดี

การพัฒนาในด้านจิตใจนี้ เมื่อปฏิบัติสูงขึ้นไป ความสำคัญของสมาธิที่เป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลาง จะยิ่งเด่นชัดมากขึ้น และเมื่อสมาธิเจริญขึ้นไป จนจิตแน่วแน่ ตั้งอยู่ตัวแล้ว ผู้บำเพ็ญสมาธินั้นก็จะบรรลุภาวะจิตที่เรียกว่า ฌาน ซึ่งเป็นสมาธิขั้นสูง

การพัฒนาจิตใจ หรือเรื่องของสมาธิทั้งหมดนั้น แม้จะมีประโยชน์มากมายนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ได้หลายอย่าง เช่น ในเรื่องพลังจิตและในด้านการหาความสุขทางจิตใจ แต่คุณค่าที่แท้จริงที่มุ่งหมาย คือ เพื่อเป็นฐานหรือเป็นเครื่องเกื้อหนุนการพัฒนาปัญญานั้นเอง

การทำงานทางปัญญาที่ยังละเอียดซับซ้อนและลึกซึ้งมากขึ้นก็ยิ่งต้องการสมาธิจิตสูงขึ้น การพัฒนาจิตใจหรือสมาธินี้จึงมีความสำคัญมาก

๓. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ความสามารถในการแก้ไขปัญหาค้นหา ปรับปรุง ต่อยอด ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นค่านำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด มนุษย์เรามีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญารับรู้หรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัด หรือมีปัญหาติดค้างอยู่ เมื่อเกิดปัญญารู้ว่าจะต้องทำอะไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้ การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวาง แยกออกไปได้หลายด้าน และมีหลายขั้นหลายระดับ เช่น

๑) ปัญญาที่ช่วยดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จ

- ความรู้ความเข้าใจข้อมูลความรู้ รวมทั้งศิลปวิทยาการต่างๆ เข้าถึง เนื้อหา ความหมายได้ถูกต้องชัดเจน

- การรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ตรงตามสถานะของสิ่งนั้นๆ หรือตามที่เป็น

- ความรู้จักจับสาระของความรู้ หรือเรื่องราวต่างๆ รู้จุด รู้ประเด็น สามารถยกขึ้นพูด ยกขึ้นชี้แจงหรือยกขึ้นวางเป็นหลักได้

- ความรู้จักสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และความต้องการของตนให้ผู้อื่นรู้ตามเห็นตาม เป็นต้น

- การคิด การวินิจฉัย ที่ถูกต้องชัดเจนและเที่ยงตรง

- ความรู้จักแยกแยะวิเคราะห์หาค่าเหตุผลปัจจัยของเรื่องราวต่างๆ ที่จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาค้นหาและทำการสร้างสรรค์ต่างๆ ได้

- ความรู้จักจัดทำ ดำเนินการหรือบริหารจัดการกิจการต่างๆ ให้สำเร็จผลตามที่มุ่งหมาย

- ความรู้จักเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ข้อมูลและองค์ความรู้ต่างๆ โยงเข้าประสานเป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจน หรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้ หยั่งเห็นใหม่ๆ ได้

๒. ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม

- ความรู้เข้าใจในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัย สืบเนื่องส่งผลต่อกันตามเหตุปัจจัย มองเห็นภาวะและกระบวนการชีวิตสังคัม และโลก คือหมู่สัตว์ มีความเป็นมา และจะเป็นไปตามกระแสแห่งเจตจำนงและเหตุปัจจัยที่ตนประกอบสร้างสมจัดสรรและมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลาย เรียกว่า ว่าเป็นไปตามกรรม

๓. ปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม

- ความรู้ความเข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมชาติ จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้นเป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์ และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมานี้ การพัฒนาคนด้วย ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา เป็นระบบและเป็นกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาจริยธรรม จากหลักไตรสิกขานี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมและข้อธรรมแยกย่อยออกไปมากมาย ซึ่งแต่ละหลักธรรมนั้นก็คือข้อปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคม ในขั้นตอนจะมีสาระของไตรสิกขาผสมผสาน บูรณาการกันอยู่ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละกรณี

๓.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรม วิธีที่ ๓

๓.๓.๑ต่อต้านหรือไม่สนับสนุนค่านิยมของข้าราชการไทยที่มีอยู่แล้วในสังคม ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ

ในเวลาเดียวกันควรสนับสนุนและส่งเสริมให้เผยแพร่ สร้างและปลูกฝังค่านิยมที่ส่งเสริมการพัฒนาประเทศ ตัวอย่างค่านิยมของข้าราชการไทยที่มีอยู่แล้วในสังคม และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ เช่น ค่านิยมที่ต้องการเป็นเจ้าคนนายคน, ค่านิยมในการประจบสอพลอ, ค่านิยมที่ชอบความสะดวกสบายและเกียจคร้าน, ค่านิยมในหลักประชาธิปไตย, ค่านิยมแบบปัจเจกชนนิยม, ค่านิยมในความเป็นอนุรักษนิยม, สำหรับตัวอย่างค่านิยมที่ส่งเสริมการพัฒนาประเทศ เช่น ค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริต, ค่านิยมในระบบคุณธรรม, ค่านิยมยึดถือหลัก การมากกว่าตัวบุคคล, ค่านิยมในความประหยัดและขยัน, ค่านิยมของการรวมกลุ่ม, และค่านิยมในการถือกฎ ระเบียน วินัย

๓.๓.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

คือการต่อต้านหรือไม่สนับสนุนค่านิยมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศดังที่

ได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังไม่มีความชัดเจนหรือทำเป็นนโยบายอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และต่อเนื่อง ทั้งนี้ ค่านิยมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศมีมานานแล้ว จนข้าราชการบางส่วนถือปฏิบัติจนเป็นประเพณีและวัฒนธรรมจนเป็นเรื่องปกติ

๓.๓.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการ บุญกิริยาวัตถุ^{๑๑} (ทาน ศีล ภาวนา)

หลักธรรมนี้เป็นข้อปฏิบัติที่ขยายมาจากไตรสิกขาลงมาสู่ชีวิตและสังคมในวงกว้าง ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกัน มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่แตกต่างหลากหลาย หลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักการทำบุญ ๓ อย่าง ซึ่งเป็นหลักการเบื้องต้นในการฝึกฝน พัฒนาชีวิตให้เจริญงอกงามยึดมั่นในความดี เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามหลักการที่ถูกต้อง เสริมสร้างความมั่นคงและความสงบสุขของสังคม ดังนี้

๑) ทานมัย คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน ที่ควรเน้นคือ

- การถวายทานแก่ พระภิกษุ สามเณร ในฐานะที่ท่านปฏิบัติธรรม เป็นแบบอย่าง และเป็นผู้ดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคม ซึ่งได้อุทิศตนให้แก่พระธรรม ด้วยการเล่าเรียน ปฏิบัติ และเผยแผ่สั่งสอน โดยมีได้ประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตด้วยผลตอบแทน และฝากชีวิตด้านวัตถุไว้กับประชาชนชาวพุทธ จึงถือเป็นหน้าที่ที่จะดูแลทำนุบำรุง ให้มีกำลังบำเพ็ญศาสนกิจ ด้วยการถวายปัจจัย ๔ ตามกำลังศรัทธา

- การสงเคราะห์ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่มีความจำเป็น เช่น ให้เสื้อผ้า อาหาร และปัจจัยยังชีพทั้งหลายแก่ผู้ด้อยโอกาส คนยากไร้ ขาดแคลนทั่วไป คนเจ็บไข้ คนพิการ ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ประสบภัย เช่น อัคคีภัย วิกฤติภัย อุทกภัย

- การส่งเสริมสนับสนุนบุคคลและกิจการที่ดงามสร้างสรรค์ด้วยการร่วมกันจัดตั้งกิจการการกุศล หรือบริจาคทุนให้กำลังสนับสนุนแก่บุคคลและกิจการมีมูลนิธิต่างๆ เป็นต้น ที่บำเพ็ญสาธารณประโยชน์

- การบำเพ็ญอุกภัยทาน คือ บำเพ็ญเมตตาการุณยธรรม ให้ความไม่มีภัยแก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งสัตว์บก สัตว์บิน สัตว์น้ำ ด้วยการไม่รังแก ไม่เบียดเบียน ช่วยสงวนพันธุ์ ช่วยอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของมัน ด้วยการรักษาป่าผืนแผ่นดินที่เป็นแหล่งธรรมชาติ

๒) ศีลมัย คือ ความประพฤติดีงาม มีพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน และการฝึกหัดขัดเกลาเฉพาะอย่างยิ่ง

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๕.

- การรักษาศีล ๕ สำหรับคฤหัสถ์ คือ ชาวบ้านผู้ยังแสวงหาวัตถุ หรือสิ่งเสพบริโภคต่างๆ เมื่อต่างคนต่างหา ทุกคนก็อยากได้ อยากเอาให้มากที่สุด คนที่มีกำลัง มีโอกาส มีความสามารถมากกว่า ก็จะข่มเหงรังแกที่อ่อนแอกว่า ที่ด้อยกว่า ด้อยโอกาส สังคมก็จะเดือดร้อนเต็มไปด้วยการเบียดเบียน เอาไร้อาเปรียบกัน แข่งขันแย่งชิง ด้วยเหตุนี้การวางกรอบ ศีล ๕ ไว้เป็นขอบเขตโดยไม่มีการละเมิดต่อกันแล้ว สังคมก็จะสงบสุขตามลำดับ และทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตามเหตุปัจจัย

๑) เว้นจากปาณาติบาต ไม่ละเมิดต่อชีวิตร่างกายกัน รวมทั้งไม่รังแกสัตว์

๒) เว้นจากอกุศลนาทาน ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของกันและกัน

๓) เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ไม่ละเมิดต่อคู่ครองของรัก ของหวงกัน

๔) เว้นจากมุสาวาท ไม่ละเมิดต่อกันทางวาจา ไม่ทำร้ายหรือทำลายผลประโยชน์กันด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวง

๕) เว้นจากสุราเมาสิ่งเสพติด ไม่คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้อื่น ด้วยการมีพฤติกรรมที่ขาดสติสัมปชัญญะเพราะสิ่งเสพติด

- รักษาอุโบสถศีล^{๑๒} หรือศีล ๘ ศีล ๕ นั้นช่วยให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย อย่างน้อยไม่เดือดร้อนจนถึงกับลุกเป็นไฟ แต่ก็ไม่ใช่หลักประกันว่าคนจะมีความสุข ผู้ที่ปรารถนาชีวิตที่ดีงามมีความสุข ควรฝึกหัดพัฒนาตนเองต่อไปด้วยการรักษาอุโบสถ หรือศีล ๘

การรักษาอุโบสถนี้ เป็นการฝึกตนในการรักษาอิสรภาพของชีวิตไว้ไม่ให้ชีวิตและความสุขของตนต้องไปขึ้นต่อการเสพหรือบริโภควัตถุมากเกินไป ไม่ให้กลายเป็นคนลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุ กล่าวคือ ใน ๖ – ๗ วันที่ผ่านมาได้บำเรอความสุขทางกาย ความสนุกสนานบันเทิง พอถึงวันที่ ๘ ให้ฝึกหัดเป็นคนอยู่ง่ายๆ โดยพึ่งวัตถุแต่เพียงเท่าที่จำเป็นหรือพอแก่ความต้องการที่แท้จริงของชีวิต ฝึกเป็นอยู่ให้ดีงามและมีความสุข โดยไม่ต้องพึ่งการบำเรอ ตา หู จมูก ลิ้นและกายสัมผัส เช่น การกินอาหารเพียงในเวลาจำกัด แค่วันหนึ่งเท่าที่เพียงพอแก่สุขภาพ

การปฏิบัติตนตามหลักอุโบสถนี้ นอกจากจะเป็นการฝึกตนให้มีความสุขได้ง่ายขึ้น และพร้อมที่จะก้าวต่อไปในการพัฒนาชีวิตขั้นสูงขึ้นไปแล้ว ก็จะทำให้มีวัตถุเสพบริโภคเหลือพอที่จะนำไปเพื่อแผ่ให้ความสุขแก่ผู้อื่นและมีเวลาเหลือจากการมัวเมาเสพวัตถุที่จะนำไปใช้ในทางที่ดีงามสร้างสรรค์อย่างอื่น โดยเฉพาะในขั้นภวนาที่เป็นการพัฒนาชีวิตจิตใจ และพัฒนาปัญญาของตน ตลอดจนไปบำเพ็ญทาน ทำการสงเคราะห์ หรือบำเพ็ญประโยชน์ด้านอื่นๆ

^{๑๒} พ. เบต. (ไทย). ๒๖/๕๒๖/๒๖๔.

- ศิล ๘ เฉพาะข้อที่แตกต่างและเพิ่มจากศิลป ๕ คือ

- ๓) เว้นจากพรหมจรรย์ ถือพรหมจรรย์จนวัน เมณ
- ๖) เว้นวิกาลโภชน ไม่รับประทานอาหารในเวลาวิกาล คือ หลังเที่ยงวัน
- ๗) เว้นนัจจคีตวาทิต มาลาคันธวิเลปะนะฯ จงดการฟ้อนรำ
- ๘) เว้นอุจจาสนมมหาสนะ งคนอนบนฟูกฟูกที่นั้งนอนสูงใหญ่หุหรูปาเรอ

๓) ภาวนามัย คือ การพัฒนาชีวิต โดยเฉพาะในที่นี้หมายถึงการพัฒนาชีวิตด้านใน คือการพัฒนาจิตใจและปัญญา และที่เน้นเป็นพิเศษสำหรับภาวนาในระดับบุญกิริยาวัตถุนี้ พระพุทธเจ้าทรงหมายถึงการเจริญเมตตาจิต ซึ่งเป็นฐานของท่านและศิลป เพราะเมตตาหรือความมีน้ำใจไมตรีต่อกันนี้เป็นคุณสมบัติที่แท้จริงในตัวของมนุษย์ที่จะรักสันติภาพไว้ในสังคมและทำให้โลกมีความร่มเย็นเป็นสุข

นอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติและกิจกรรมดั่งมอีกหลายอย่างในการพัฒนาจิตใจ (จิตตภาวนา)^{๑๓} และพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา)^{๑๔} ดังเช่น

๑. ธรรมสวนะ คือ การฟังธรรม รวมทั้งการอ่านคัมภีร์ หาความรู้ธรรมหรือเรื่องเกี่ยวกับความจริงความดีงาม

๒. ธรรมเทศนา คือ การแสดงธรรม บอกกล่าว แนะนำให้ความรู้ธรรมหรือเรื่องเกี่ยวกับความจริงความดีงาม

๓. ทิฐุชุกรม คือ การทำความเห็นให้ตรง ไม่ว่าจะทำอะไรก็ทำด้วยสัมมาทิฐิ มีความเห็นความเข้าใจที่ถูกต้องหรือปรับความคิดเห็นของตนให้ถูกต้องตามหลักการของธรรมนั้นๆ เช่น ให้ทานเพื่อช่วยเหลือเขาด้วยเมตตาการุณย์และสละโลภะหรือมัจฉริยะในใจของคนไม่ใช่ให้เพื่อผลตอบแทน เป็นต้น

การประสานกิจกรรมแห่งทาน ศิล และภาวนา

ในวัฒนธรรมของชาวพุทธ แต่โบราณนิยมนำ ในวันที่พักผ่อนจากการงานอาชีพ หรือในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในวันอุโบสถ ที่เรียกว่า วันพระชาวพุทธจะบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุทั้ง ๓ อย่าง คือ ทาน ศิล ภาวนา ประสานพร้อมไปด้วยกัน ดังคำที่พูดติดปากว่า “วันพระให้ทาน รักษาศิลป และฟังเทศน์ฟังธรรม” ในวันเช่นนั้น ซึ่งเป็นวันที่รักษาศิลปเป็นพิเศษ ผู้คน

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

ว่างเว้นทั้งจากการประกอบอาชีพ และจากกิจกรรมในทางสนุกสนานบันเทิงมัวเมา จึงมีเวลาและโอกาสมากมายที่จะทำกิจกรรมที่ดั่งใจเป็นประโยชน์เป็นบุญเป็นกุศล

ชาวพุทธในสมัยปัจจุบันอาจจะอนุวัตรตามคตินี้ โดยใช้วันหยุดงานเป็นวันสำคัญ จัดทำกิจกรรมต่างๆ ที่ดั่งใจสร้างสรรค์ ตามหลักทาน ศีล ภาวนานั้น เช่น

- การบำเพ็ญทาน ทั้งถวายทานแก่พระภิกษุสามเณร ช่วยเหลือเด็กกำพร้า คนชรา คนพิการ คนยากไร้ขาดแคลน และบำเพ็ญอภัยทานแก่สัตว์ทั้งหลาย

- รักษาศีล ๘ ตามกำลัง อย่างน้อยรักษาศีล ๕ ให้มั่นคง

- จัดกิจกรรมเสริมธรรมเสริมปัญญา เช่น การบรรยาย ปาฐกถา อภิปราย และสนทนาธรรม เป็นต้น หรือจะอ่านหนังสือ จะค้นคว้าคำรับคำร่าเป็นส่วนตัวก็ได้

- สวดมนต์ร่วมกัน เพื่อทบทวนพุทธวจนะ และเพื่อโน้มน้าวจิตใจสู่ความสงบ หรือเตรียมจิตสู่สมาธิ

- ทำกิจกรรมบริหารสุขภาพเพื่อเป็นปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตขั้นสูงขึ้นไปในทางจิตใจและปัญญา

- ทำกิจกรรมบริหารร่างกาย รวมทั้งกีฬา ที่มีความมุ่งหมายชัดเจน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน หรือเพื่อฝึกวินัยและเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำใจต่อกันในสังคม

- เจริญจิตเจริญปัญญาด้วยการฝึกสมาธิตามสมควรวิธีและพัฒนาปัญญาตามวิปัสสนาวิธี

- ปลีกตัวแสวงวิเวกเพื่อสงบใจ พิจารณาธรรม และเรียนรู้กับความสงบของธรรมชาติ

- ชวนกันบำเพ็ญประโยชน์ เช่น พัฒนาวัด พัฒนาโรงเรียน พัฒนาชุมชน สร้างสาธารณูปโภค ปลูกสวน ปลูกป่า เป็นต้น

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าหลักธรรมนี้เป็นข้อปฏิบัติที่ขยายมาจากไตรสิกขาลงมาสู่ชีวิตและสังคมในวงกว้าง ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน มนุษย์จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละบุคคล ดังนั้นหลักบุญกิริยาวัตถุ จึงเป็นหลักการทำบุญสร้างกุศล ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานในการฝึกฝน การพัฒนาชีวิตให้เจริญงอกงาม ตระหนักในการทำความดี เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามหลักการที่ถูกต้อง เสริมสร้างความมั่นคงและความสงบสุขของสังคม

๓.๔ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรม วิธีที่ ๔

๓.๔.๑ ผู้บังคับบัญชาควรประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติราชการ

โดยใช้วิชาความรู้และประสบการณ์ในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สำหรับการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บังคับบัญชามี ๑๐ ข้อ ดังนี้

- เป็นคนสุจริต และไม่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การทุจริตอย่างเด็ดขาด โดยควรละความชั่ว หรือบริหารจัดการหรือปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และพยายามแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนอย่างต่อเนื่อง เช่น ไม่เรียกร้องหรือรับทรัพย์สินเงินทอง รับส่วย รับผลประโยชน์ตอบแทนในทางมิชอบ และไม่ปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือผู้ได้บังคับบัญชาที่ทุจริต
- เสียสละประโยชน์และความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม
- ดำรงตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่อย่างภาคภูมิใจ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีจรรยาบรรณ โดยควรระลึกและปฏิบัติในลักษณะที่ว่า เกียรติมาก่อนเงินหรือผลประโยชน์ในทางมิชอบ
- มีไมตรีจิต ซึ่งครอบคลุมถึงมารยาทความสุภาพ ความเอื้อเฟื้อ มีอัธยาศัย และมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
- ทำตัวให้เป็นที่ยอมรับ หรือให้ได้รับความศรัทธาจากประชาชน
- เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ และรู้จักพอ
- สนับสนุนและยกย่องคนดี พร้อมทั้งดำเนินการกับคนไม่ดี เช่น ไม่ยกย่อง นินทา และประณาม
- มีความเป็นผู้เชี่ยวชาญ และนำหลักวิชาการมาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการ และในการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี
- ปฏิบัติราชการในลักษณะที่แสดงถึงความเป็นมืออาชีพ ซึ่งหมายถึง รู้จริง มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และสามารถปฏิบัติงานเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพจริงและชัดเจน
- มิใช่เป็นเพียงผู้นำในการบริหารงานเท่านั้น แต่ควรเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูง กล่าวที่จะเป็นผู้นำ และกล่าวที่จะต้องตัดสินใจพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เช่น สอดคล้องกับข้อความที่ว่า A leader without leadership is not leader.

๓.๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

คือ ข้าราชการตำรวจระดับผู้บังคับบัญชาโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี

ประพุดิชอบ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีการปฏิบัติหน้าที่ให้กับผู้ได้บังคับบัญชา แต่เนื่องจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงจะมีการแต่งตั้งโยกย้ายบ่อยครั้ง อาจเป็นปัญหาให้การบริหารงานขาดความต่อเนื่องต้องเริ่มต้นใหม่ตามนโยบายของผู้บังคับบัญชาคนใหม่ ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาต้องปรับตัวเพื่อสนองนโยบายของผู้บังคับบัญชาคนใหม่ จึงขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ได้

๓.๔.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการ พรหมวิหาร ๔

ตามหลักทางพระพุทธศาสนา พรหมวิหาร ๔ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มหาโกวินท พราหมณ์มีเมตตา จิตแผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในทุกสถาน...มีกรุณาจิตแผ่ไปตลอดทิศ...มีมุทิตาจิตแผ่ไปตลอดทิศ...แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน... มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศ...ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบูลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความรักเบียดเบียนอยู่”^{๔๕} ถือเป็นหลักธรรมนำผู้ปฏิบัติไปสู่การเป็นนักบริหารที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำมาบูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจในด้านการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^{๔๖} เป็นหลักการของการเป็นนักบริหาร ในที่นี้ ผู้วิจัยกล่าวถึง การทำงานอย่างนักบริหารที่ดี และมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าจะทำงานในตำแหน่งหน้าที่ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ได้บังคับบัญชาก็ตาม ก็สามารถประกอบกิจการงานอย่างนักบริหารที่ดีได้ ดังนี้

- เมตตา คือ การมอบความรัก ความปรารถนาดีต่อกันช่วยทำให้ผู้อื่นที่เป็นทุกข์ให้มีความสุข สุขยิ่งขึ้น
- กรุณา คือ ความรู้สึกสงสาร ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับทุกข์ให้พ้นจากทุกข์ทั้งกายและใจ
- มุทิตา คือ การชื่นชมยินดีอย่างบริสุทธิ์ใจในความ สุข ความสำเร็จของผู้อื่น
- อุเบกขา คือ ความหนักแน่น มั่นคงในใจ การให้อภัย การวางตัววางใจให้เป็นกลาง ไม่หวั่นไหวในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์

เพราะฉะนั้น การเป็นผู้บริหารที่ดีจะต้องมีเมตตา กรุณา มีความหวังดีต่อผู้อื่น ตลอดจนสรรพัสต์ทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นว่าเป็นสิ่งมีชีวิต มีความรู้สึก เมื่อผู้บริหารมีเมตตาแล้ว จึงไม่เป็นเรื่องยากที่จะชื่นชมยินดีกับเพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา ตลอดจนบุคคลรอบข้างที่

^{๔๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๓/๒๕๖.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๕.

เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดความสุข ความสำเร็จ การมีมูทิตาจิตก็เป็นคุณธรรมขั้นสูงสุดอย่างหนึ่ง ถ้าผู้บริหารไม่ยอมแสดงความยินดีกับบุคคลใดเลย หรือแสดงความยินดีแต่เพียงการแสดงออกภายนอก เป็นการเสแสร้งทำแต่ในใจอิจฉาริษยา ซึ่งความอิจฉาริษยานี้ เป็นต้นตออันพื้นฐานของมนุษย์ที่ต้องถูกควบคุมไว้โดยศีล เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควร หรือคิดทำลายล้างกัน

ดังนั้น การมีเมตตา กรุณา เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในจิตใจมนุษย์ ถ้ามนุษย์มีการพัฒนาโดยการให้ความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ถูกต้อง ก็จะทำให้เกิดปัญญาพิจารณาการกระทำแต่ในสิ่งที่ดีๆ ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารที่มีเมตตา กรุณาสูง มักจะแสดงออกที่ใบหน้าและดวงตาของเขา แม้ว่ารูปร่างหน้าตาอาจไม่สวย ไม่หล่อ แต่พลังแห่งความมีเมตตาจะส่องฉายออกมาทำให้คนทั่วไปสังเกตเห็นได้ชัดเจน แม้แต่ในสรรพสัตว์ทั้งหลายก็ยังสามารถรู้สึกได้ว่า คนไหนรักมันเกลียดมัน ในทางกลับกัน หากผู้บริหารที่ขาดเมตตาในจิตใจ ถึงแม้ว่าจะมีรูปร่างหน้าตาที่ดี สวย หล่อเพียงไหน แต่ความสวยงามนั้นจะถูกบดบังด้วยความคับแคบ ใจดำ อิจฉาริษยา จะแสดงออกมาทางสีหน้าและแววตาอย่างชัดเจน ทำให้ลูกน้อง เพื่อนร่วมงาน บุคคลรอบข้างไม่ยอมเข้าใกล้

ด้วยเหตุนี้ จึงควรปลูกฝังความมีเมตตาให้เกิดขึ้นแก่คนทั้งหลาย โดยเฉพาะผู้บริหารที่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำองค์กรในการที่จะปฏิบัติการกิจให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ในทุกอริยาบถจนเป็นปกติวิสัย

การนำหลักพรหมวิหาร ๔ มาใช้พัฒนาจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ผสมผสานกับศาสตร์แห่งการบริหารงานที่ดี ทำให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ดังต่อไปนี้

- ๑) ทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมาย
- ๒) ทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน อยากทำงานด้วยความเต็มใจ มีความสามัคคีกลมเกลียว จงรักภักดีต่อองค์กร ทำให้องค์กรเกิดความเจริญก้าวหน้า
- ๓) ทำให้เกิดความรัก ความเมตตา ต่อกัน รู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเข้าใจกัน สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข
- ๔) ทำให้การติดต่อสื่อสารถึงกันง่ายขึ้นสะดวกขึ้นและยังสามารถใช้เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้อื่นได้เข้าใจและยอมรับการปฏิบัติงาน ตลอดจนสามารถใช้เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นผลดีต่อการนำมาในแง่ของการปรับปรุงองค์กรให้ไปในทิศทางที่ดีขึ้นเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- ๕) ทำให้ปัญหาความขัดแย้งในระหว่างการทำงานลดน้อยลง ทำให้การบริหารจัดการง่ายขึ้น ผู้บริหารไม่ลำบากใจในการบริหาร

๖) ทำให้บรรยากาศในการทำงานร่วมกันเกิดความอบอุ่น สามารถร่วมงานกันอย่างเป็นกันเอง ทำงานด้วยความสบายใจ เกิดผลงานที่ดีมีคุณภาพตามมา^{๓๓}

หลักการบริหารงานที่ดีจะประกอบไปด้วยการบริหารงานบุคคล โดยการร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ มีการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องใช้ศาสตร์ศิลป์ในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ การบริหารงานจะต้องมีการพัฒนาความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมประจำใจ ดังนั้น การจะพัฒนามนุชคนให้เป็นผู้บริหารที่มีคุณภาพได้นั้น ต้องอาศัยหลักพรหมวิหาร ๔ นำมาบูรณาการกับศาสตร์แห่งการบริหารงานให้สอดคล้องและลงตัวที่สุด จะทำให้การทำงานทุกอย่างที่กระทำประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ทุกประการ

๓.๕ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรม วิธีที่ ๕

๓.๕.๑ สนับสนุนให้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ

ควรบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔) และฉบับต่อไป พร้อมกับนำไปยึดถือปฏิบัติจริงอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยพร้อมเพียงกัน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

- ดำเนินการในทางสายกลางที่อยู่บนพื้นฐานความพอดี เน้นการพึ่งพาตนเอง ขณะเดียวกันให้ก้าวทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์
- ความพอเพียงที่เน้นการผลิต และบริโภคอยู่บนความพอประมาณมีเหตุมีผล
- ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีสมดุลระหว่างกระแสการแข่งขันจากโลกาภิวัตน์ และกระแสท้องถิ่นนิยม มีความหลากหลายในโครงสร้างการผลิต มีการใช้ทุนที่มีอยู่ในสังคมให้มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตที่ดีงาม
- การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ในการเตรียมความพร้อม รู้เท่าทันต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน

^{๓๓} ทองทิพภา วิริยะพันธุ์, ผศ, มนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔ – ๓๕.

- การเสริมสร้างจิตใจคนและพัฒนาคนในชาติให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญา มีความเพียร อดทน และรอบคอบ

๓.๕.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

คือ การนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเริ่มมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ แต่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปตามสภาพของแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับการบริหารงานของผู้บังคับบัญชา ระดับสูงในการนำมาเป็นนโยบายในการบริหารราชการอย่างจริงจัง

๓.๕.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการ ความสันโดษ

การปลูกฝังให้ข้าราชการตำรวจมีจิตสำนึกในหน้าที่ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการถือเป็นสิ่งที่ดีที่ควรสนับสนุน โดยเริ่มที่ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาเป็นผู้กำหนดนโยบายในการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ความสันโดษ, ความไม่ประมาท และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย

ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ มหาบพิตร ภิกษุชื่อว่าผู้สันโดษเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สันโดษด้วยจิวรพอคุ้มร่างกายและบิณฑบาต พออิมท้อง จะไป ณ ที่ใดๆ ก็ไปได้ทันทีเหมือนนกบินไป ณ ที่ใดๆ ก็มีแต่ปีกเป็นภาระ มหาบพิตร ภิกษุชื่อว่าผู้สันโดษเป็นอย่างนี้แล”^{๑๔}

ความสันโดษ คือ ความยินดี ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ เมื่อคนเห็นคุณค่าของความสันโดษแล้วจะเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา กษัตริย์ ตามมา การบำเพ็ญความสันโดษจึงทำให้สามารถอยู่ในสังคมได้ด้วยความผาสุก ยินดีในการเป็นผู้ให้และยินดีต่อการได้รับ พอใจในตนเอง ใช้ความสันโดษให้เกิดวัตถุประสงค์และคุณทรัพย์ มีความตั้งใจทำงานอย่างมุ่งมั่น ทำให้สร้างความเป็นปึกแผ่นได้ ผู้มีความสันโดษโดยแท้ย่อมมีความสุข ตำราญเบิกบานใจ มั่งคั่งด้วยทรัพย์และคุณความดี

ความไม่ประมาท เป็นธรรมทั้งหลาย (อปุปมาโท จ ฐมเมสุ) ตามมงคลข้อที่ ๒๑ ที่ว่าบุคคลผู้ไม่ประมาท คือ บุคคลที่มีสติกำกับตัว คอยระมัดระวังอยู่ทุกกรณี ถ้าผู้ปฏิบัติไม่ประมาทในเหตุการณ์สำคัญ ทั้งที่ร้ายแรงหรือไม่ร้ายแรงก็ตามจะทำให้ดำรงตนอยู่ในสุจริตธรรม ความเที่ยงธรรมผลที่ได้รับ คือ ความปิติสุข สงบสุขสบายกายสบายใจ ไม่มีความทุกข์ ความเดือดร้อนใดบังเกิดตามมา การปฏิบัติอบรมจิตใจ ให้บริสุทธิ์ ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ และ

^{๑๔} ที.สี. (ไทย) ๕/๒๑๕/๓๓.

ความมัวเมา เป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้บุคคลมีสติกำกับตัว ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหว ไม่วิตกกังวล ไม่ตกใจ ไม่หลงปฏิบัติผิดทำนอกคลองธรรม

การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายของตำรวจ ก็คือ การสร้างความเชื่อมั่นว่า ความต้องการของมนุษย์ คือ ปัจจัยสี่ ส่วนองค์ประกอบความสะอาด ความรัก ความเมตตา ความปลอดภัย และการยอมรับในสังคมนั้นจะเป็นปัจจัยที่ห้า ที่เสริมสร้างในภายหลังที่ขึ้นอยู่กับคุณความดีของคนที่สามารถครองตน ครองคน และครองงานได้ การสร้างพื้นฐานที่ดี คือ การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายในแนวความพอดีประหยัด ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ขจัดความเห็นแก่ตัว มุ่งสร้างประโยชน์ส่วนรวมตามปณิธาน เพื่อความสงบสุขและสันติสุขใช้ความรู้ความสามารถประสิทธิภาพเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

จากที่กล่าวมานี้ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ ถือเป็นเรื่องที่ดีและจำเป็นในการที่จะพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการทุกนาย ดังนั้นผู้บังคับบัญชาจึงเป็นแกนหลักที่สำคัญที่จะผลักดันสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ โดยการนำหลักการสันโดษ, ความไม่ประมาท และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มาใช้ควบคู่ไปกับการวางนโยบายอย่างรัดกุมและเคร่งครัด การดำเนินชีวิตมีความสุข ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ลดลง

๓.๖ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรม วิธีที่ ๖

๓.๖.๑ ส่งเสริมให้นำการบริหารงานราชการตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ แนวทางดังกล่าวนี้ได้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องบริหารราชการโดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ที่ประกอบด้วย ๖ หลัก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งต้องส่งเสริมให้นำการบริหารงานราชการตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีอย่างเคร่งครัด

๓.๖.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

คือ แม้จะมีกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ราชการที่ประกอบด้วยก็ขั้นตอนก็ตาม ถ้าในแต่ละขั้นตอนไม่ยึดถือกฎระเบียบ หรือตัวบทกฎหมาย ขาดคุณธรรม ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ขาดความโปร่งใส หรือไม่เปิดโอกาสให้มีการควบคุมตรวจสอบทั้งจากภายในและภายนอก รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดความรับผิดชอบในการดำเนินงานและขาดความคุ้มค่าในการดำเนินงานในบางกรณีแล้ว กระบวนการปฏิบัติราชการนั้น จะไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

๓.๖.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการ ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม หรือ ราชธรรม ๑๐ คือ จริยวัตร ๑๐ ประการ ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรม ประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็พึงนำไปปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ได้เช่นกัน

ทศพิธราชธรรม^{๑๙} เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ราชธรรม ๑๐" นี้ ปรากฏอยู่ในพระสูตร ขุททกนิกาย ชาดก ซึ่งปรากฏพระคาถา ดังนี้ ทาน สีล ปริจาคะ อาชวชะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา อวิหิงสา อวิหิงสา ขันติ อวิโรธนะ ได้แก่

- ๑) ทาน คือ การให้ทรัพย์สินสิ่งของ
- ๒) สีล คือ การประพฤติดีงาม
- ๓) ปริจาคะ คือ ความเสียสละ
- ๔) อาชวชะ คือ ความซื่อตรง
- ๕) มัททวะ คือ ความอ่อนโยน
- ๖) ตบะ คือ ความทรงเดชเผากิเลสตัณหา
- ๗) อักโกธะ คือ ความไม่กริ้วโกรธ
- ๘) อวิหิงสา คือ ความไม่ข่มเหงเบียดเบียน
- ๙) ขันติ คือ ความอดทน เข้มแข็งไม่ท้อถอย
- ๑๐) อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดธรรม^{๒๐}

หลักพุทธธรรมนี้เป็นหลักการนำมาใช้ได้กับผู้บริหารทั่วไปสามารถยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการแผ่นดินโดยธรรม ทั้งนี้ ผู้บริหาร ต้องมีหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งต้องส่งเสริมให้นำการบริหารงานราชการตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีอย่างเคร่งครัด จะสามารถลดปัญหาต่างๆ ให้น้อยลงไปได้

^{๑๙} พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๗๖/๗๒, พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า

๓.๗ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรม วิธีที่ ๗

๓.๗.๑ สนับสนุนให้ผู้บังคับบัญชา ผู้บริหาร หรือแกนนำในการปฏิบัติราชการนำหลักธรรมมาปรับใช้

การจะพัฒนาจริยธรรมต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆของผู้ปฏิบัติ แล้วพัฒนาให้ครบถ้วนทุกองค์ประกอบ อันได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ ความคิดและจิตใจ โดยควรเน้นด้านจิตใจเป็นหลัก เพราะการพัฒนาจริยธรรมทั้งทางกาย ความคิด และจิตใจ รวมถึงทักษะการทำงานให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม มีทัศนคติที่ถูกต้อง มีค่านิยมที่เหมาะสมดีงาม ย่อมสามารถนำไปพัฒนาตนเองให้มีจิตสำนึก มีอุดมการณ์ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ พัฒนาครอบครัวให้มีความรัก ความอบอุ่น พัฒนาหน่วยงานให้เป็นหน่วยงานที่มีคุณภาพในทุกๆ ด้าน และจะสามารถนำการพัฒนาไปแผ่ขยายกว้างไปสู่การพัฒนาชุมชนสังคม ประเทศชาติในที่สุด ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจอย่างครบวงจร^{๒๑}

๓.๗.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

คือ ปัจจุบันวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจ ตาม กฎ.ก.ตร. ว่าด้วยประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นปัจจุบัน ยังไม่มีการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาสอดคล้องแทรกกับกฎ.ระเบียบต่างๆ ที่ชัดเจน ทำให้ข้าราชการตำรวจอาจยังไม่เข้าใจการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของตนเองได้

๓.๗.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการ กุศลกรรมบถ

กุศลกรรมบถ^{๒๒} การเป็นคนดีมีศีลธรรมดี มีความประพฤติที่ดีที่ชอบ มีความคิดถึง มีความปรารถนาดีประกอบแต่คุณงามความดี มีจิตใจเป็นมนุษยธรรม มีความเมตตา กรุณา รู้จักกตัญญูรู้คุณไม่ถือโกรธ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาัดเอาเปรียบคนอื่น มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน มีความซื่อสัตย์พูดแต่ความจริงไม่พยายาบาท อาฆาต ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น โอบอ้อมอารี คนที่มีศีลธรรมดีนั้น คือคนที่มีมีความประพฤติที่ดีที่ชอบ ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นสิ่งที่สร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ทุกคน เพื่อหวังให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ฉะนั้น ก่อนที่จะคิดหรือจะทำอะไรลงไปทั้งหมด ไม่ว่าจะงานในหน้าที่ราชการหรืองานส่วนตัว ให้ไตร่ตรองให้รอบคอบและคิดทบทวนก่อนว่าจะทำอะไรลงไปนั้นจะส่งผลดีหรือไม่ผิดระเบียบแบบแผนหรือผิดกฎหมายของบ้านเมืองหรือไม่

^{๒๑} กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, คู่มือเสริมสร้างการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ, (กรุงเทพมหานคร : กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

^{๒๒} ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๔๔๑/๔๓๕-๔๓๘.

หรือฝึกฝนอบรมนิยมประเพณี การทำอะไรลงไปนั้นให้ฝึกให้เป็นคนละเอียดรอบคอบ จึงจะถือว่าเป็นคนดีมีศีลธรรมดี

การปฏิบัติตนเป็นคนดี ด้วยการประพฤติดี ประพฤติชอบ ถือเป็นรูปแบบของคนดี การพัฒนาจริยธรรม ต้องเริ่มต้นที่การปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนด้านจิตใจให้เป็นคนดีมีศีลธรรมตั้งแต่วัยแรก ดังนั้น การพัฒนาจริยธรรมทั้งทางกาย ความคิด และจิตใจ รวมถึงทักษะการทำงานให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม มีทัศนคติที่ถูกต้อง มีค่านิยมที่เหมาะสมดีงาม ย่อมสามารถนำไปพัฒนาตนเองให้มีจิตสำนึก มีอุดมการณ์ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สามารถพัฒนาหน่วยงานให้เป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพได้

๓.๘ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรม วิธีที่ ๘

๓.๘.๑ สนับสนุนให้หน่วยงานทั้งหลายรวมทั้งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติราชการของข้าราชการด้านจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง

โดยดำเนินการในลักษณะเป็นเครือข่าย หมายถึง หน่วยงานและประชาชนควรรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชุมชน เป็นองค์กรในพื้นที่ทุกระดับ โดยมีเป้าหมายและกิจกรรมเชื่อมโยงกัน และสอดคล้องกันกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ทั้งนี้ต้องเป็นในทิศทางที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยรวม

๓.๘.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

คือ ปัจจุบันมีการสนับสนุนให้หน่วยงานทั้งหลาย รวมทั้งประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติราชการด้านจริยธรรมตามนโยบายของผู้บังคับบัญชาเพิ่มมากขึ้น แต่การประสานงานและการนำไปปฏิบัติยังเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปตามนโยบายของผู้บังคับบัญชาแต่ละท่าน จึงขาดความต่อเนื่องในบางพื้นที่

๓.๘.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการ ทิศ ๖

ทิศ ๖^{๒๓} เป็นหลักธรรมนำผู้ปฏิบัติไปสู่การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลรอบข้างที่เกี่ยวข้องที่ต้องประสานงานกัน สามารถนำมาบูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจในด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเพื่อสร้างความสามัคคีในหน่วยงาน เป็นเครื่องมือในการร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๒๓} ทิ.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๔/๒๑๒-๒๑๘.

หลักทิส ๖ ถือเป็นหลักธรรมที่สำคัญ สามารถนำมาใช้บูรณาการในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งหลักทิส ๖ นำมาบูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างในการติดต่อประสานงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ คือ ทิสเบื้องซ้าย ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ประชาชน และทิสเบื้องล่าง ได้แก่ ผู้ใต้บังคับบัญชา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “คหบดีบุตร เธอพึงทราบทิส ๖ นี้ คือ มารดาบิดาเป็นทิสเบื้องหน้า พึงทราบว่า อาจารย์เป็นทิสเบื้องขวา พึงทราบว่า บุตรและภรรยาเป็นทิสเบื้องหลัง พึงทราบว่า มิตรสหายเป็นทิสเบื้องซ้าย พึงทราบว่า ทาสและกรรมกรเป็นทิสเบื้องล่าง พึงทราบว่า สมณพรหมณ์เป็นทิสเบื้องบน”^{๒๔} ในที่นี้จะกล่าวถึง

- ทิสเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้อง เพราะถือว่าเป็นกำลังสำคัญในการที่จะผลักดัน และสนับสนุนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงานที่ดีจึงควรเข้าใจและรู้วิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน หรือผู้บังคับบัญชา ตลอดจนประชาชนเพื่อช่วยทำให้การปฏิบัติหน้าที่ประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

- ทิสเบื้องล่าง คือ ผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะถือว่าเป็นผู้ช่วยทำการงานต่างๆ เป็นฐานกำลังที่สำคัญให้กับผู้บังคับบัญชา ในการปฏิบัติหน้าที่ กิจการงานให้สำเร็จลงบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นผู้ใต้บังคับบัญชาหรือ ลูกน้องจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะนอกจากจะได้มิตรภาพที่ดีต่อกันแล้ว เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ จะทำให้ การงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

การพัฒนาจริยธรรมตามหลักทิส ๖ เป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงาน มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างมากโดยเฉพาะด้านความสัมพันธภาพที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในองค์กร ทั้งนี้เพื่อการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ส่งผลให้การทำงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ประโยชน์ของการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีดังต่อไปนี้

- ๑) ทำให้เข้าใจธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ
- ๒) สามารถสนองความต้องการในลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกันได้อย่างลงตัว
- ๓) ทำให้เกิดความราบรื่นในการคบหากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
- ๔) เกิดความรักใคร่ เชื้อติด สรทธา จากบุคคลในองค์กรและสังคม

^{๒๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๓/๒๑๖.

๕) ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายจนนำไปสู่ความสำเร็จ

๖) เป็นที่ยอมรับ นับถือ ยกย่อง ให้เกียรติของคนในสังคม

๗) ลดความขัดแย้งในการทำงาน เกิดความปรองดองในการอยู่ร่วมกัน

๘) เกิดความรักความสามัคคี กลมเกลียวกันของคนในสังคม

๙) ทำให้บุคคลมีแรงจูงใจในการทำงาน รักองค์กร เป็นหนึ่งเดียว

๑๐) ทำให้องค์กร และสังคมมีความมั่นคง สมานฉันท์

๑๑) เป็นปัจจัยในการประสานประโยชน์ของสังคม ป้องกัน และแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจการเมืองได้

๑๒) ทำให้รู้สึกเหมือนเป็นพวกเดียวกัน พร้อมทั้งจะต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน

๑๓) ทำให้เกิดความสงบสุขต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมอย่างยั่งยืน

การพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจตามหลักทศ ๖ ได้แก่ ทศเบื่องซ้าย หมายถึง เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชาและทศเบื่องล่าง หมายถึง ผู้ใต้บังคับบัญชา มีความจำเป็นที่เราจะต้องศึกษาเรียนรู้ หลักการ แนวทางและเทคนิค เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเองในแต่ละสถานการณ์ แต่ละบุคคล แต่ละโอกาสอย่างเหมาะสมที่สุด การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว เป็นเรื่องของการนำมาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมของตนเอง ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและผู้อื่นในแง่ของการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในองค์กรมีความสุข เกิดความรัก สามัคคีกัน พร้อมทั้งจะทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๕ สรุป

การพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจให้มีประสิทธิภาพ ต้องยึดหลักอคติ ๔ เพราะถือเป็นหลักต้องห้าม ควรละเว้นซึ่งการปฏิบัติโดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติหน้าที่การงาน เพราะเป็นการทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความแตกแยกในหมู่คณะ เกิดการระแวงไม่ไว้วางใจกัน ไม่มีใครอยากมีปฏิสัมพันธ์ด้วย หากเป็นผู้บริหาร จะทำให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่เสียกำลังใจในการทำงาน เพราะไม่ได้รับความยุติธรรม เกิดผลเสียต่อการปฏิบัติงาน เสียการปกครอง และเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่เกิดความยุ่งยาก ลำบาก เกิดอุปสรรคมากมาย การงานไม่ประสบความสำเร็จ หากละเว้นได้ ผู้ปฏิบัติมีการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยุติธรรมตรงไปตรงมา การงานก็จะเกิดผลดีตามมาในทุกด้าน

การพัฒนาคนด้วย ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา เป็นระบบและเป็นกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาจริยธรรม จากหลักไตรสิกขานี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมและข้อธรรมแยกย่อยออกไปมากมาย ซึ่งแต่ละหลักธรรมนั้นก็คือข้อปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคม ในขั้นตอนนี้จะมีสาระของไตรสิกขาผสมผสาน บูรณาการกันอยู่ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละกรณี

หลักธรรมนี้เป็นข้อปฏิบัติที่ขยายมาจากไตรสิกขาลงมาสู่ชีวิตและสังคมในวงกว้าง ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน มนุษย์จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละบุคคล ดังนั้นหลักบุญกิริยาวัตถุ จึงเป็นหลักการทำบุญสร้างกุศล ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานในการฝึกฝน การพัฒนาชีวิตให้เจริญงอกงาม ตระหนักในการทำมาดี เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามหลักการที่ถูกต้อง เสริมสร้างความมั่นคงและความสงบสุขของสังคม

หลักการบริหารงานที่ดีจะประกอบไปด้วยการบริหารงานบุคคล โดยการร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ มีการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ การบริหาร งานอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องใช้ศาสตร์ศิลป์ในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ การบริหารงานจะต้องมีการพัฒนาความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมประจำใจ ดังนั้น การจะพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้บริหารที่มีคุณภาพได้นั้น ต้องอาศัยเทคนิคของการนำหลักการครองงาน ที่เป็นหลักพรหมวิหาร ๔ นำมาบูรณาการกับศาสตร์แห่งการบริหารงานให้สอดคล้องและลงตัวที่สุด จะทำให้การทำงานทุกอย่างที่กระทำประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ทุกประการ

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ ถือเป็นสิ่งที่ดีและจำเป็นในการที่จะพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการทุกนาย ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาจึงเป็นแกนหลักที่สำคัญที่จะผลักดันสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ โดยการนำหลักการสันโดษมาใช้ควบคู่ไปกับการวางนโยบายอย่างรัดกุมและเคร่งครัด จะช่วยทำให้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ลดลงได้

หลักพุทธธรรมนี้เป็นหลักการนำมาใช้ได้กับผู้บริหารทั่วไปสามารถยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการแผ่นดินโดยธรรม ทั้งนี้ ผู้บริหาร ต้องมีหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งต้องส่งเสริมให้นำการบริหารงานราชการตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีอย่างเคร่งครัด จะสามารถลดปัญหาต่างๆ ให้น้อยลงไปได้

การปฏิบัติตนเป็นคนดี ด้วยการประพฤติดี ประพฤติชอบ ถือเป็นรูปแบบของคนดี การพัฒนาจริยธรรม ต้องเริ่มต้นที่การปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนด้านจิตใจให้เป็นคนดีมีศีลธรรมตั้งแต่วัยแรก ดังนั้น การพัฒนาจริยธรรมทั้งทางกาย ความคิด และจิตใจ รวมถึงทักษะการทำงานให้เป็นคนดี

มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม มีทัศนคติที่ถูกต้อง มีค่านิยมที่เหมาะสมดีงาม ย่อมสามารถนำไปพัฒนาตนเองให้มีจิตสำนึก มีอุดมการณ์ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สามารถพัฒนาหน่วยงานให้เป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพได้

การพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจตามหลักทศ ๖ ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจ และผู้ใต้บังคับบัญชา มีความจำเป็นที่เราจะต้องศึกษาเรียนรู้ หลักการ แนวทางและเทคนิค เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเองในแต่ละสถานการณ์ แต่ละบุคคล แต่ละโอกาสอย่างเหมาะสมที่สุด การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว เป็นเรื่องของการนำมาปรับใช้ตามความเหมาะสมของตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและผู้อื่นในแง่ของการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในองค์กรมีความสุข เกิดความรัก สามัคคีกัน พร้อมทั้งจะทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การทำงานให้ประสบความสำเร็จ ต้องเอาใจใส่ฝักใฝ่ในการงานนั้นๆ ตั้งใจอย่างแน่วแน่ในสิ่งที่กระทำ ตลอดจนการพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผล การใช้ปัญญาพิจารณา สามารถนำไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จตามที่ตนต้องการตั้งแต่การทำงานในระดับเล็กๆ จนถึงการบรรลุธรรมอันเป็นเป้าหมายสูงสุด อีกทั้งยังสามารถนำไปสู่การพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ